

**БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА ПРО І. ТКАЧЕНКА ЯК
СКЛАДНИК ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО СЛОВНИКА
«ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ –
ПОЧАТОК ХХІ СТ.)»**

Кризь призму сучасних викликів і нових завдань науковці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у межах виконання наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025, керівник – Л. Березівська) працюють над створенням енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)». На основі визначених критеріїв (біографічний, географічний, галузевий, хронологічний, національний, біобібліографічний) заплановано ввести до наукового обігу біографічні довідки про понад 300 відомих і маловідомих педагогів і освітніх діячів, які жили і працювали у різні історичні часи [1; 2].

Як ми вже зазначали, нині у контексті деколонізації гуманітарного простору творча спадщина радянських педагогів перенасичена комуністичними атрибутами, потребує осмислення. Адже, попри всі ідеологічні обмеження, українські радянські освітяни і теоретично, і практично забезпечували освітній процес. На нашу думку, відкинувши ідеологічні нашарування і комуністичні постулати, можемо виявити ефективні форми, методи навчання учнів.

У згадуваному енциклопедичному словнику буде представлено біографічну довідку про Ткаченка Івана Гуровича (Tkachenko Ivan Hurovych) [6.02.1919, с. Цибулеве Кіровоградської обл. – 26.08.1994, с. Богданівка Кіровоградської обл.] – учителя, директора школи, фахівця в галузі трудового навчання й виховання. 1933 р. закінчив Цибулівську семирічну школу і розпочав навчання на робітфаці. 1947 р. закінчив **Кіровоградський педагогічний інститут** за спеціальністю вчителя математики і фізики. Педагогічну діяльність розпочав 1936 р.: після закінчення робітфаку викладав у Богданівській вечірній школі. Брав участь у Другій світовій війні. У 1944–82 рр.

працював директором Богданівської середньої школи № 1, яка стала науковою лабораторією, куди їхали за досвідом учителі не тільки з України, а й із-за кордону. І. Ткаченко проявив себе талановитим керівником, організатором педагогічного колективу, активним громадським діячем. Він виховав не одне покоління педагогів, директорів, керівних кадрів освіти. З 1945 р. був науковим кореспондентом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. Із 1973 р. – кандидат педагогічних наук. Разом із педагогічним колективом школи, якою керував, І. Ткаченко постійно працював над проблемами трудового виховання учнів. Система трудового виховання і профорієнтації у сільській школі була зорієнтована на два аспекти: науково-освітній (міцні та глибокі знання) і науково-технічний (застосування на практиці знань, умінь і навичок в окремому напрямі технічної творчості й с/г дослідництва). З 1962 р. Ткаченко – Заслужений учитель УРСР, відзначений багатьма нагородами. З 1970 р. був керівником школи передового досвіду директорів шкіл області. З 1982 р. і до останку працював старшим викладачем, доцентом кафедри педагогіки **Кіровоградського інституту імені Володимира Винниченка**. Помер Іван Ткаченко 27 липня 1994 р. у м. Кіровограді (нині – Кропивницький).

Автор восьми книжок (з яких три монографії), 80 наукових статей у педагогічних журналах, збірниках, близько 200 наукових статей в газетах. У більшості праць Івана Ткаченка, присвячених проблемам навчання й виховання молоді, зокрема трудового, звісно, є комуністична риторика. Проте він зробив внесок у тогочасну теорію і практику поєднання навчання з продуктивною працею, сприяв розвитку сільської школи, формуванню педагогічної культури вчителя. Детальніше про життя та діяльність педагога можна дізнатися з наведеної бібліографії як джерельної бази подальших біографічних розвідок [3–12].

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Біографічна довідка про педагога чи освітнього діяча в енциклопедичному словнику: підходи і критерії. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського за

результатами наук. дослідж. у 2023 р., 18 груд. 2023 р., Київ / НАПН України, Вид-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця, 2023. С. 28–30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738392> (дата звернення: 21.12.2023).

2. Березівська Л. Д. Енциклопедичний біографічний словник як форма представлення колективного портрета педагогів України (друга половина XIX – початок XXI ст.): критерії та підходи. *Biography. Біографіка. Біографістика* : зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. Вип. 2 : Людина науки у вітчизняній біографіці : матеріали XIX Біогр. читань, присвяч. пам'яті засн. і першого дир. Ін-ту біогр. дослідж. НБУВ д-ра іст. наук, проф. В. С. Чишка (1951–2003) (Київ, 7 черв. 2023 р.). С. 158–162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737020/> (дата звернення: 16.10.2023).

3. Березівська Л. Д. Ткаченко Іван Гурович. *Енциклопедія освіти* / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ, 2008. С. 910.

4. Березівська Л. Д. Ткаченко Іван Гурович (1919–1994). *Українська педагогіка в персоналіях* : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 2005. Кн. 2 : XX століття. С. 485–491.

5. Іванко А. Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка (1919–1994 рр.) : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2006. 20 с.

6. Калініченко Н. Провідні напрями діяльності Івана Гуровича Ткаченка (1919–1994). *Наук. зап. Серія: Педагогічні науки* / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2014. Вип. 131. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_4 (дата звернення: 17.01.2024).

7. Полухович Т. До 100-річчя від дня народження Івана Ткаченка (1919–1994), учителя, директора школи, фахівця у галузі трудового виховання. *Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України* : офіц. сайт. Київ, 2019. URL: <http://pmu.in.ua/nogroup/tkachenko/> (дата звернення: 17.01.2024).

8. Скалько С. Формування професіоналізму завжди актуальне,

або То у чому ж вона – душевна весна. *Освіта*. 2014. 5–12 лют. (№ 5/6). С. 11.

9. Ткаченко І. Г. Моральне виховання учнів в учнівській виробничій бригаді. *Продуктивна праця учнів у сільській школі* : метод. посіб. для директорів, завучів, учителів та керівників виробн. навчання / за ред. І. К. Шульги. Київ, 1962. С. 28.

10. Ткаченко І. Г. Планування та організація праці в учнівській виробничій бригаді. *Трудове навчання* : зб. ст. Київ, 1978. С. 21–37.

11. Ткаченко І. Г. Психолого-педагогічні підсумки трирічного експерименту / І. Г. Ткаченко, П. Д. Зеленгур. *Початкова шк.* 1972. № 2. С. 70–77. URL: <http://pmu.in.ua/wp-content/uploads/2019/01/Початкова-школа-1972-№2.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

12. Ткаченко І. Г. Трудове виховання старшокласників. Київ : Рад. школа, 1971. 144 с.

Міхно Олександр

ПЕРСОНАЛІЯ ІВАНА ТКАЧЕНКА (1919–1994) В КОНТЕКСТІ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

Перше питання, яке постає перед дослідником під час розгляду теми деколонізації: чи була Україна колонією? У класичному розумінні, як заморська територія, звісно, не була. Але, по-перше, колоніалізм має різні форми, а, по-друге, найефективніше він утверджується засобами культури, а основними способами колонізації є знання та цінності. З такого погляду, Україна з середини 17 століття перебувала спершу під російським, а пізніше – російсько-радянським колоніальним впливом.

Чинні закони України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015), «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023) свідчать, що деколонізація є одним із важливих напрямів державної політики.